16. Maar is dat wel zo?

Socratisch café

Net als het voorgaande gesprek, het illusie-onderzoek, is ook dit gesprek erop gericht mogelijke illusies op het spoor te komen. Illusies zijn listige dingen. De filosoof Levinas denkt dat je daarin onmogelijk je eigen kritische instantie kunt zijn, althans grotendeels niet. Volgens hem is er een kracht van buiten nodig om de voortrazende rationaliteit, al is het maar voor een moment, tot de orde te roepen. Voor Levinas kan een ander mens als zodanig fungeren. Daar waar wij onze goedbedoelde, rationeel verantwoorde, opvattingen en schema´s over anderen uitstorten, kan zich plotseling het verdriet tonen van zo´n ander die geacht wordt mee te lopen in onze schema´s. Als deze confrontatie de vraag losmaakt 'Waar ben ik eigenlijk mee bezig?' of 'Is het wel zo, zoals ik denk dat het is?', dan zijn we mogelijk een illusie op het spoor.

1. Ga voor jezelf na: waar ben je in de positie geweest dat je mede voor anderen moest denken, plannen, schema´s opstellen, beleid formuleren? (bijvoorbeeld als ouder, als verzorger, als leidinggevende, als adviseur)

2. Ben je in die situatie geconfronteerd geweest met, al dan niet vage, weerstand of twijfel of verdriet van anderen (bijvoorbeeld kinderen, patiënten, medewerkers, klanten) die geacht werden in jouw plannen mee te lopen?

3. Heb je je daarbij, al was het maar voor een paar seconden, afgevraagd: 'waar ben ik eigenlijk mee bezig?', of 'waarom moet het eigenlijk zo?' of 'loop ik nu over anderen heen?'.

4. Voelde dat aan als schaamte voor je eigen ideeën, ook al waren ze goed doordacht en goed bedoeld?

5. Probeer het gevoel van schaamte, dat de sleutel is tot de illusie, onder woorden te brengen.

6. Heeft die confrontatie je in staat gesteld om bepaalde eigen ideeën ter discussie te stellen en nieuwe ideeën toe te laten?

7. Wissel in het gesprek uit: de situatie, de schaamte, de mogelijke illusie. Kun je bepalen of het werkelijk een illusie is?

Tijd: anderhalf tot drie uur
Aantal deelnemers: drie tot zeven
Literatuur: Naud van der Ven, *Schaamte en verandering. Denken over organisatieverandering in het licht van de filosofie van Emmanuel Levinas.* Uitgeverij Klement, Kampen.